

ՎԱՂԸ

Վաղը տարաճութեանց մեջ մշուշուած կա-
խարդն է,
Քեզի համար, եւ ինծի, եւ ամենուն համար,
Որ իր մագնիսէ իրեն :
Ինչո՞ւ կը փերշոտես այդ ծաղիկը, յիմա՞ր ի ծնէ,
Քանի որ չես գիտեր թէ քեզի անպատճառ
Վաղը պիտի ծաղիկի նորին :

Կեցի՛ր որ ականջդ ըսեմ խօսքեր հիւանդ
հոգիին՝

Ձոր դեռ մարդու չըսի, եւ գոր ցած
Ձայնով միայն կրնամ ըսել եւ :
Վաղուան վրայ տարակոյսի անպը պիտի իջնայ
իկնինն ,
Եւ դուն, վհասեղին, ու ձանձրացած ,
Իրիկուն եղեր է՝ պիտի գոչես :

Այսօր միևնչեւ ե՞րբ պիտի գոհես, եւ ինչո՞ւ,
վաղուա՛ն ,
Որ գեշ անակնկալն է : եւ դասարկին
Մէջ նայող նայուածք մը սուս :
Երջանկութեան պատկերներ խօյ միտիդ կ'երե-
ւան ,

Միևն գեղեկականներ կը փորեն անդին ,
Վաղուան համար , շո՛ւտ , շո՛ւտ :

Մնաս բարով ըսէ՛ սիրականիդ , գոր շոկ
ցանկացիր .

Ըսէ՛ գոնէ թէ չի սիրեցիր ան :

Բու սեղդ ալ սուտ եր :

Վաղը պիտի դադրին երգերն ու պարերը հեշ-
տալիս ,

Վաղն ա՛յ բանի մը պիտի չհասնան ,
Եւ պիտի թերաճուին վարդեր :

Արցունքներու գեթին վրայ պիտի նստարկի
Հոգիդ՝ գոր չի ձանջար , ո՛չ մէկ վայրկեան ,
Եւ հուսկ պիտի երգէ կարապ :

Ձրդայ որ հասաս , եթէ ըսնէ քեզի վաղը թէ
Պիտի ապրի , հոգիդ , միևնչեւ յաւիտեան .

Վաղը աղդէն ուշ է, եւ պարա՛պ . . . :

ՎԱԼԱՆ ՄԱԼԷՋԵԱՆ

ՄԱՇՏՈՅ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

Դիպի ալբուրեմի , բարգմանիչ,
աւետարանող եւ մասնագիր

(Շար.)

Իր մեծանուն նախորդին՝ Լեւոնի պէս Մաշ-
տոց արքունիքի մէջ զինուորական կենանքով
կ'ընէ իր մօտքը , իբր 384ին , ուստի խոսքով
Թագաւորի որով , Հայաստանի երկուքի բաժ-
նուելու ատենները Յունաց եւ Պարսկաց ժառա-
յութեան տակ խորհնացիի համեմատ « յետ ելիցն
Լեւոնի յաշխարհ » զոր պէտք է իմանալ իբր
10 տարի յետոյ , զի ժամանակագրորէն սխալ
ի՛րաւր եթէ Լեւոնի մահէն (իբր 373) անմի-
ջապէս յետոյ իմացուէր : Սակայն Լեւոնի՝ իր
տոհմին բացառիկ դերքին շնորհիւ մէկանց թա-
գաւորին սիրելի սենեկագլուոր եւ հաւատարիմը
եղած էր , մինչ Մաշտոցի յատկապէս պաշտօն
կը տրուի արքունական ղեւանի մէջ գանձուող
լեզուագէտ դպիրներու մէջ համեստ դպրութիւն,
պաշտօն մը որ իր կարեւորութիւնն ստացած էր
հայ տառերու չգոյութիւնէն , որով հարկ եղած
էր Հայոց Թագաւորին վճիռները, հրավարակ-
ները եւ ուրիշ պաշտօնական գրութիւնները
գրի առնելու ասորի եւ յոյն լեզուներով եւ գր-
չութեամբ :

Արքունի դպիրի այս կենանքը վարելով հան-
դերձ , Մաշտոց աշխարհային կենանքի եւ կարգ
ու կանոններու կը տեղեկանար ու հմուտ կ'ըլ-
լար , եւ Նոյն ատեն՝ իր ամէն ձեռնարկներուն
մէջ խորամուտի ըլլալու եռանդով կը փայլէր
նաեւ զինուորական արուեստովը որուն մէջ նա
խանձելի կ'ըլլար իր զորականներուն :

Բայց զինուորական առաքելգին կողմը չէր
ընթանար Մաշտոցի հակումը : Նոյն իսկ ար-
քունիքի պաշտօնեայ եղած պահուն իր ձեռքն
էին կրօնական գրքեր , եւ ատենց արտեանացն
ընթերցումը ու անդադար խորումը որ իր սի-
րելական պարապումն էր , վերջ ի վերջոյ ար-
թընցուցին զինքը եւ լուսաւորեցին իր ճակա-

տագրական կոչումին գիտակցութիւնը, որմէ ետքը թէպէտ կը շարունակէր սպասաւորել արքունիքի մէջ իրեն տրուած հրամաններուն, սակայն միտքը մղոններով հեռու էր այնքա՜յային կեանքէ, եւ սիրտն արդէն անկտրուած արեւունիքէ ու իշխաններէ, եւ աղուլովին զբաւուած Յիսուսի եւ իր «ամենահէտ լուծ»ին սիրով, Կատարելապէս տողորուած աւետարանական ոգւով, եւ զգալով իր մէջ նոր կեանքի կոչը ստատկազին եւ ստիպող, կը թողու երկուսոր հրամանատուի ծառայութիւնը, եւ կը մտնէ Յիսուսի խաչին հեշտօրէն հետեւողներու միայնակեացներու խմբին մէջ, չնո հոգեւոր կրթութեան, խտակեցիկ ճպնութեան մէջ կը գտնէ գերազոյն ներդաշնակումը իր ներքին մարդուն հետ: Զօրացած այսպէս եւ նշանաւոր հանգիստացած իբր մեծ ճգնազգեսց մը որ այն ատենուան համար մեծագոյն փառքն էր կրօնականի մը, կը յարեցնէ իրեն աշակերտները: Բայց իր հոգեկալն ուժը ու սէրը աւելի մեծ դաշտ մը կը փնտռէին. աւետարանելու եռանդն է որ կը մղէ զինքը կենաց խօսքը սերմանելու Հայաստանի այլեւայլ կողմերը, չնո մանաւանդ ուր աւետարանի անգիտութիւնը, կրօնի ուսուցչի ու քրիստոնէական կեանքի պակասութիւնը ամենին սաստիկ կը զգացնէին հոգեւոր մշակի պէտքը:

Ասոնց մէջ Մալտոց իր առաջնելութեան առաջին վայրը կ'ընտրէ Գողթն գաւառի «անկարգ եւ անդարման» տեղերը, ուր, կ'երեւի, նախահայրերէ մնացած հեթանոսական սովորութիւններ «սատանայական դիւապաշտ սպասաւորութիւն» տակաւին կը տիրապետէին: Դ. զարու վերջիւրը Հայաստանի որ եւ է մասին համար այս տեսակ նկարագրութիւն մը, միտին նարի մը՝ գործը բարձրացնելու համար՝ իր այցելած երկրին սովորական չափազանցեալ եպէրանքը պիտի կարծէինք, եթէ Գողթն գաւառի այս նկարագրութիւնը զոր կը կոչնէ Կորին անոր սահմանակից Սիւնիք եւ Մարք (Ատրպա-տական) գաւառներուն համար՝ չհաստատուէր Բիւզանդի խիստ դիտողութիւններէն Հայաստանի մէջ՝ տառերու գիւտին առաջ անուանապէս ախրող քրիստոնէութեան նկատմամբ «միտք իւրեանց ընդ անպիտանս» ընդ անօգուտս եւեթ զբօսեալ (distracts) էին, զոր օրինակ մանկունք

տղալը ընդ մանգութեանն եւ ընդ տղայութեանն խաղալիկ խանգարեալք, եւ զպիտոյիցն եւ զկարեւորացն ոչինչ փոյթ արարեալ, սոյնպէս եւ զգերեալ մաշէին յանուղայ կրթութիւն ընդ չընտրի մտացն՝ ի հնութիւն հեթանոսութեանց սովորութեանց, բարբարոս՝ խուժարուժ միտս ունելով, եւ դիւրեանց եղոյս առասպելաց զվիպասանութեանն սիրեցեալք՝ ի փոյթ կրթութեանցն, եւ նմին հուսատացեալք եւ ի նոյն հանապազորդեալք»: Նոյն պատմագիրն ուրիշ տեղ մը աւելի յառաջ կ'ընթայ եւ մեծն Ներսէսի մահէն ետքը՝ Հայաստանի մէջ նախաքրիստոնէական հեթանոսութեան վերաբարձու մը կը յիշատակէ «յես նորա ելիցն յայնարհէս բազում գաւառք Հայոց եւ բազում մարդիկ ի հնութիւն դիւապաշտութեան դարձան, եւ ընդ բազում տեղիս Հայոց կուռս կանգնեցին... բազում պատկերս կանգնեալ երկիրպագանէին»: Զափազանցութիւնն արդարեւ, բայց որուն մէջ անկարելի է չնշարել սա ճշմարտութիւնը թէ մինչեւ տառերու գիւտը քրիստոնէութիւնը հայ ժողովրդին մէջ խիստ թիկեւ արմատ ձգած էր:

Թէ մասնաւորապէս Գողթն, Սիւնիք եւ Մարք (Ատրպատականի) գաւառները ամենէն աւելի կապուած մնացած էին իրենց հին հեթանոսութեան նախնային թաղերուն մէջ՝ կրնալ բացատրուիլ անով որ այս գաւառները բուն հայկական չէին, եւ իբր Արտաշէսի (189 Ն. Ք.) յետին երկրակալութիւնները՝ ամենէն ուշ միացուած էին Հայաստանի հետ, որով ա՜նոնց օտար ճակչութիւնը կատարելապէս ձուռուած չէր բուն Հայոց հետ, եւ նոյն իսկ Պարթեւ—Արշակունի թագաւորներու երկար շարքէ մը յետոյ՝ դեռ կրնալ Կորինը դիտել տալ Մարք գաւառի «խուժարուժ» կողմերուն համար թէ «ոչ միայն վասն դիւական սատանայակիր բարոցն ճիւղողութեան, այլ եւ վասն խեցեիկագոյն եւ խոյրազոյն լեզուին դժուարամատոյցք էին»: Դիտելի է նաեւ թէ մեծն Տիգրանի Հռովմայեցւոց հպատակելէն յետոյ, Հայք հարկադրուեցան Ատրպատականի Մարցալ ետ դարձնել Սիւնեակի գաւառը (անուն մը որ Սիւնիք գաւառի անունները կը յիշեցնէ) զոր ա՜նոնցմէ քիչ առաջ կորցած էին Հայք:

Գողթն գաւառի մէջ աւետարանական մը-

չակութեան գործնական փորձառութեան մէջ էր որ Մաշտոց զգաց թարգմանաբար ուսուցանելու բոլոր գծուարութիւնները, մանաւանդ երբ Հայաստանի պէս ընդարձակ աշխարհի մը ամէն կողմերը Ս. Գրքի գիտութիւնը տարածելու հոգին էր իր միաջը դրադեցնող :

Տրամութեամբ կը պաշարուէր եւ մտայող կը տառապէր խորհելով թէ ինչպէս կարելի էր դուռն հանել համայնաբարական քարոզութիւնն որով ճշմարտ քրիստոնէական կեանքը փրկութիւնը բերեր էր հայրենիքին : Եւ անա այս հոգածութիւնն, հոգեւոր սիրոյ այս եռանդէն է որ կը ծնի Հայ ազգին գիր գիտնելու « աշխարհահոգ խորհուրդ »ը, այսինքն իր երկիրը հոգացող խորհուրդը, ոչ թէ առհասարակ ամբողջ երկրին հոգ եղած խորհուրդը, ինչպէս միայ կը մեկնէ Գարագաշեան, հետեցնելով թէ « հոգն եղաւ հասարակաց մանաւանդ կղերական գառուն », չլիջնով այսպէս՝ հակառակ բոլոր գիւտերու պատմութեան՝ գերբը գերբնստիք անհատին որ կը հետապնդի ու կը ննարէ, եւ հասարակութեան որ ազօտ կը նշմարէ ու կը բազմայ լոկ : Փարպեցի կրկին եւ կրկին կը յայտարարէ թէ Մաշտոցին էր « բաղձաժամանակեայ մասնութիւնն » « շնորհ հոգողութեանը », եւ թէ Մաշտոցն էր « զոր զարթոյց աստուածայինն շնորհ ի ցտնկութիւնս յայս » :

Եւ երկար ատեն այս մտածութեան եւ հոգեբուն մէջ գեգերելէ ետքն է որ Մաշտոց կը դիմէ յայտնելու. « Զանոնք Սահակ կաթողիկոսն, եւ կ'ընդունի անկէ հաւանութիւն, քաջալերութիւն յարատեւելու, եւ խոստում օգնելու երբ պէտք ըլլայ : Եւ ուր տարաբանայր ի կարգել (ծանօթ այրութենէն) որ — յունականին — գէմ առ գէմ կարգաւ շարել գհեզեւնոյն, բերեալ առ իս ուղղեմ զայն, քանզի յայժ դիւրին է դիւտ իրացդ զոր հայցես » :

Աւերմն տաւնց երկրայութեան, Մաշտոցին է մտածման յոգացումը եւ գործին նախածնունդութիւնը, եւ Սահակ կը միաբանի ու կ'աշակցի անոր, եւ կ'առաջարկէ խնդիրն իմացնել Վրաստանի թագաւորին : Գարագաշեան մէջ կը բերէ « Եպիսկոպոսներ » եւ « Ժողով Եպիսկոպոսաց » որ բնաւ գործ չեն ունեցած այս ինքորդն մէջ, « Սահակ եւ Մեսրոպ հանդերձ եպիսկոպոսոք յայտնեցին (Վրաստանուհի) զփա-

փազն վասն գիտի հայերէն զպրութեան » : Եթէ Կորիւնի « Ժողովը » եւ « խորհուրդ » բառերէն է որ կը հանէ այդ հետեւութիւնները, անշուշտ անմտազրութիւն մըն է, զի « աշխարհահոգ խորհուրդն երանելի միաբանելոցն » բռնով եւ քիչ վերջը աւելցնելով « հանդերձ միաբան սրբովն Սահակաւ եւ Մաշտոցի » եւ « ապա ատեալ երանելի հոգաբարձուացն դասն կարծազիւտն » Կորիւն կ'ակնարկէ լոկ եւ միայն երկու վախճանեալ եկեղեցականները՝ Մաշտոց եւ Սահակ :

(Շարունակելի)

Գ. ՓԱՌՆԱԿ

ՊԱՏՐԱԹԻՒՆ

Ճարմանի՝ Ամմանի

Հ Ր Ա Տ Ա Ր Ա Կ Ե Ց

ՁԵՆԻՔԻՒՄ ՄԱՔԻՆԻՐ

Երթայ երկու անգամ դուստր քաղաքին մօտ առ Ֆարմանի գաղափար, եւ Ֆարման մանկանն ապանանել է զՓօշուս ի Հրնդին. եւ հրաւան ծայ Գայիստ մանկանն ի մեջ գիշերին ձգել զնա ի հեռու տնի :

Երթայ նա գաղափար մտիւրն գիշերով, եւ զայ մօտ առ Ֆարման մանուկն սիրով. Դըրկէ նա զՓայիստ մանուկն փութով, Տե՛ս որ մարդ չի տեսնու զգա առ իս գաղով :

Նայ Փօշուսն ի Հրնդին զկերպուն փոխել էր, եւ ի այն գիշերին աշու նըստեալ էր, Կամէր Ֆարման մանկան որ չար գործիկ էր, Նախանձ կայր (Jul.Govo) ի արտին որ զինքն յաղթել էր :

Ստեռ զաղջկն եկեալ ըշտապով անցնէր Ձի կարաց ճանաչել՝ զկերպուն փոխել էր, Ստեռ ի հետ ելել ըզնա տեսել էր,